

***ПРО ДЕЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВА В СУЧАСНУ
ЕПОХУ***

Початок третього тисячоліття, хід розвитку суспільного життя привели нас до подій, які за своєю сутністю вимагають від нас більш уважного ставлення до права і, не виключено, ґрунтовного перегляду уявлень про нього. Вимагають того, щоб ми, долаючи відомі ідеологічні упередження, штампи і догми, намагались побачити в цьому інституті нові, ще невідомі нам його грані – судячи з усього, істотні для долі людського суспільства.

XX століття увійшло в історію не тільки вражаючим злетом людського духу й інтелекту, проникненням в таємниці природи, небаченими науково-технічними звершеннями, але й одночасно чимось абсолютно протилежним – *вибухом насильства і свавілля*. Дві нищівні світові війни. Криваві фашистські і комуністичні тоталітарні режими. Нещадні регіональні конфлікти, етнічні і конфесійні сутички. Оргії тероризму. Безпричинні акти вандалізму і розправ. Причини такого безумства воістину незбагненні!

Видається принципово важливим позначити центральний пункт у розумінні існуючого стану справ і перспектив вирішення виникаючих тут проблем. Цим центральним пунктом є те, що зараз, на початку нового тисячоліття *насилля відкрито протистоїть праву*, яке за логікою Історії повинне зайняти провідне місце в житті людей. Причому – протистоїть не просто як своєму одвічному ворогу, антагоністу, але й як ворогу *смертельному, тій вирішальній, а іноді і єдиній силі, яка за самою своєю природою здатна подолати* насилля.

Таке значення права, його висока місія в подоланні насильства, боротьби з ним підмічені наукою вже давно. З найбільшою виразністю думки з цього приводу висловлені чудовим мислителем, філософом, що обґрунтував найважливіші цінності сучасної епохи, - Іммануїлом Кантом.

Необхідність права, за Кантом, витікає не тільки із потреби визначити межі свободи, але й з необхідності протистояти насильству як страшному злу: «Насильство, якому піддається народ з усіх боків і біди, які витікають із нього, змушують його в кінці кінців прийти до рішення підкоритися тому примусу, якому сам розум приписує йому як засіб, а саме підкоритися публічним законам й перейти до *державно-громадянського устрою...*»[1, с.343].

Більш виразною є думка Канта про засіб, здатний протистояти нездоланній, здається, кульмінації насильства - війні. Він пише: «Проти цього (війни) немає ніякого засобу, крім міжнародного права, заснованого на публічних законах, що спираються на силу, яким повинна підкоритися кожна держава»[1, с.349]. Зазначимо, що Кант у наведеному положенні говорить не про міжнародне право як про своєрідну область правових феноменів, а про право в цілому як явище цивілізації, і в цьому сенсі – про те, що значною мірою характерно для внутрішньодержавного права – права, «заснованого на публічних законах, що спираються на силу».

Знаменним є те, що вказані антиподи права (і насильство як таке, і війна) вимагають розгортання інститутів, характерних для суспільства, що базується на правових началах, - перш за все правосуддя, судової системи. Весь сенс права якраз і полягає в тому, щоб реалізувати призначення цивілізації – забезпечити самоцінність життя людини, свободу людей і виключити із життя людей хаос свавілля, насильство, а в сучасних умовах – «право сили».

Думки Канта в наш час знаходять підтвердження в сучасних наукових розробках, присвячених природі права, його сенсу, призначенню в житті людей. Право в сучасному його розумінні – це той даний Історією і, якщо завгодно Богом, інститут, який призначений для реалізації в масштабах всього суспільства і всього людського співтовариства завдань, що стосуються самих основ існування і розвитку суспільства. А саме – забезпечити на твердій, суворо визначеній, гарантованій основі вирішення життєвих ситуацій, конфліктів; і при тому – неодмінно так, щоб виключити при такому рішенні свавілля, перш за все свавілля, спрямоване проти самої людини, її життя і свободи. В цьому сенсі право являє собою також і інститут, під егідою якого

необхідні дії влади по припиненню насильства, в тому числі війни й тероризму, не обертаються явищами такого ж порядку, тепер вже з боку влади, бо тільки в праві й через право примусові акції можуть бути «прийнятні» цивілізацією, стати правовим примусом. До того ж – право у вищих своїх значеннях (таких, як право людини) покликане створювати основу для дії вищих духовних сил – антиподів насильству на рівні духовного життя суспільства і людини, віри, основоположних моральних критеріїв поведінки людей.

Сьогодні перед нами розгортається не що інше, як глибока *драма права*. З одного боку, чудова правова основа – право, що досягло високого, вражаючого своєю гуманістичною значимістю рубежу – право людини як об’єктивна реальність, з піднесенням цього права людини на «наддержавний» рівень, коли стверджується ідея універсальної юрисдикції – можливість дієвого правового захисту при порушенні прав людини незалежно від державних кордонів.

І в той же час – тривожний «інший бік» даної ситуації. Це – можливість довільного, в тому числі з опорою на збройне насильство, використання передових юридичних форм. І звідси – можливість серйозних негативних наслідків в тих випадках, коли нібито обґрунтовано, знову «незалежно від державних кордонів» застосовуються жорсткі насильницькі заходи з благою метою – належним чином відреагувати на порушення прав і свобод людини, на факти геноциду, злочини проти людства.

Останні події на українському Майдані засвідчили гостру необхідність забезпечення праву центрального положення у всьому комплексі інститутів і засобів соціальної регуляції. Перш за все – у сфері примусу, особливо - державного, який в громадянському суспільстві в умовах демократичного режиму повинен виступати виключно у вигляді *правового примусу*, з усіма притаманними йому характеристиками – відповідальністю за персональну вину на єдиних для всіх суб’єктів юридичних підставах, що реалізується тільки з дотриманням суворих процесуальних процедур, і т.д.

Список використаних джерел

1. Кант И. Сочинения на немецком и русском языках. Т.1. М., 1994.